

Salvador Cardús i Florensa, *El màrtir terrassenc P. Joan Font i Maduixer, SJ (1574-1616)*. Barcelona: Rafael Dalmau, editor, 1996 ("Publicacions de la Fundació Salvador Vives i Casajuana", 122), 196 p.

L'any 1936, Salvador Cardús enllestia una primera versió d'aquesta biografia apologètica i apassionada sobre la vida d'un jesuïta terrassenc, mort a Mèxic a cavall dels segles XVI i XVII. El llibre es publicà cinquanta anys després i fou guardonat el 1995 amb el XXIII Premi Gumersind Bisbal i Gutsems. Per la data de redacció no es tracta, doncs, d'un volum de contribucions substantives a l'actual panorama historiogràfic, però conté un rigor metodològic i una elaboració documental de qualitats innegables. Pere Puig i Ustrell, un bon coneixedor i editor de l'obra de Salvador Cardús, ha posat de manifest aquests extrems, en un excel·lent pròleg, i ha realitzat una crítica molt encertada d'alguns capítols del llibre, com ara els que tracten de la necessitat de contextualitzar els fragments referits a la vida indígena americana en la seva relació amb els missioners i conqueridors hispànics.

D'aquesta manera, ens limitem aquí a proporcionar uns breus elements que situïn i valorin historiogràficament l'autor i l'obra. Hi podem trobar, aleshores, tres perspectives perfectament diferenciades: el treball de recopilació positivista de dades biogràfiques, la faceta estrictament històrica —és a dir, les possibles aportacions a la història eclesiàstica, a la història de Terrassa o a la història de la colonització d'Amèrica— i la dimensió personal i religiosa de la figura mateixa de l'autor, que acaba essent, en última instància, l'argument latent del llibre que ressenyem.

La recerca de documentació feta per Salvador Cardús és pulcra i exhaustiva. Ens confirma un cop més la seva vàlua en la utilització de fonts històriques contrastades i heterogènies, amb una eficaç metodologia que el situa com el gran historiador terrassenc de la segona meitat del nostre segle. Tothom sap que no és possible interpretar la seva trajectòria investigadora d'una manera unívoca, ja que la seva curiositat i laboriositat foren il·limitades.

La reconstrucció de l'entorn familiar i social dels Font i dels primers anys del futur màrtir permet a Cardús estendre's en consideracions inèdites sobre l'espiritualitat vilatana, les tasques de construcció de l'església del Sant Esperit o l'organització dels estudis de primeres lletres a Terrassa. Són temes que Cardús abordaria posteriorment en d'altres llibres; algunes dades estimables, però, eren desconegudes fins a aquesta publicació. Tanmateix, l'obra se centra particularment en els anys americans del Pare Font.

Aprofitant la informació recollida arran del martiri de Font i dels seus companys missioners, així com les completes cròniques i epistolars dels jesuïtes, el seguiment de les etapes del Pare Font novici i profés és l'interès principal de Cardús. Veritable exèrcit suplementari de la monarquia al Nou Món, l'Església catòlica tingué un paper seminal en l'èxit de l'assentament del model colonial hispànic. Pel seu esquematisme referencial, les interpretacions de Cardús sobre aquesta temàtica no poden conciliar *l'apologètica del biografat amb la correcció històrica*. La concepció que l'evangelització americana —impulsada, entre d'altres, pels jesuïtes— fou una simple extensió de la

plural cultura catòlica europea és considerada avui dia errònia. Aquesta herència europea fou modificada substancialment durant la conquesta i l'explotació d'un vast i variadíssim entorn continental, fet que contribuï a la creació d'una religió distinta, fluida, mòbil, amb valors propis. Els "mostruosos cultes" i la idolatria persistiren freqüentment amb els miracles de nou encuny, en una dinàmica d'aculturació que donà lloc a un catolicisme americà. L'impacte de la ubiqua presència occidental sobre les civilitzacions nadiues té també el seu correlat en l'afavoriment de l'evangelització amb les llengües indígenes —representat, tal com recull un testimoniatge coetani, en la persona del Pare Font, el qual era tingut per una "grande lengua" en el seu tracte amb els indis—. La glossa positiva de l'esforç intel·lectual i comprensiu dels missioners ens n'amaga la consideració d'una "curiositat lingüística", quan aquest esforç s'encaminava, en realitat, a assolir una paulatina homogeneïtzació del món indi, com a pas previ a la seva hispanització.

Però és inqüestionable que Cardús aconsegueix traçar una biografia intemperada del Pare Font i que acaba per convertir-lo en un personatge captivador. Assassinat als quaranta-dos anys, en un període en què la mitjana d'edat dels missioners dominics ja sobrepassava gairebé els seixanta anys, les vicissituds del Pare Font foren l'exemple de la persistència secular de zones d'un dèbil control virregnal. La seva vida indòmita en aquell Mèxic de frontera no simbolitza, doncs, la silueta dels coetanis administradors de la fe, sinó que seria encara l'encarnació d'un personatge residual i arcaic, l'emblema d'una primera generació de conqueridors espirituals ja extinta a la dècada de 1570.

Finalment, de manera nuclear per a una bona aproximació al llibre, és important ponderar la redacció i l'estil que filtren la incontinència de l'autor en l'exposició de les seves consideracions ideològiques i espirituals. L'evidència d'una posició parcial de l'autor serveix per excloure del discurs tota argumentació mínimament desvaloradora del biografat. Hi ha una previsibilitat sospitosa en algunes interpretacions i una manca absoluta de circumspecció personal. En relació amb tot això, l'anècdota dels homònims del Pare Font no passa de ser un afer menor convertit per Cardús, com d'altres aspectes, en un element dramàtic fonamental a causa del caràcter unilateral de les seves argumentacions; es tracta de situar estratègicament els personatges negatius per acarar-los amb la impol·luta presència del Pare Font. El panegíric —o, si es vol, la finalitat didàctica i ben intencionada, encara que també podríem parlar d'un arravatament místic— arriba a l'extrem de constatar un miracle experimentat per Cardús mateix l'agost de 1940, per la intercessió del màrtir Font.

En aquest sentit, si un determinat tipus de literatura sobre el martirologi de la Guerra Civil a la nostra ciutat suscita encara avui dia sentiments enfrontats i manifestes animadversions, amb quines mesures no hauríem d'avaluar el llibre de Salvador Cardús? Considerarem l'existència d'una llunyania històrica entre els fets investigats i la vida de l'autor, o bé haurem d'equilibrar l'elecció temàtica amb la fervent professió de fe de l'historiador? En definitiva, quant deuen els orígens espirituals de la trajectòria historiogràfica de Salvador Cardús al trauma social que

s'esdevingué al seu voltant l'any 1936, o bé al seu conflicte emocional —manifestat en la influència turmentadora d'un pare suïcida—, que portà l'historiador a buscar afanyosament respostes existencials místiques al cercle dels devots de les aparicions marianes d'Ezkioga durant els anys de la Segona República?

Bernat Hernández

Manel Ametller i Bassets, *Els Orígens del nou poble de Matadepera 1768-1868*. Matadepera: Parròquia de Sant Joan i Ajuntament de Matadepera, 1997, 373 p.

Els Orígens del Nou Poble de Matadepera 1768-1868 és la darrera aportació historiogràfica de Mn. Manel Ametller, en la qual s'aproxima a la fundació del que va ser el nou poble de Matadepera a partir de mitjan segle XVIII. Al llarg dels vuit amplis capítols que componen l'obra, l'autor analitza com es va desenvolupar l'inici del nou poble, passant per les causes i les conseqüències d'aquest fet, fins a arribar al 1868, any en què el nucli antic ja es pot donar per establert.

A mitjan segle XVIII, Matadepera ocupava un terreny abrupte i escabros, difícil per als conreus, que tanmateix ja feia intuir a viatgers com en Francesc Zamora que, malgrat la topografia, aquell seria un lloc de prosperitat. Segons el cens de Floridablanca del 1787, hi havia 219 habitants. Pel que fa a les activitats, aquesta minsa població podia dividir-se en propietaris de terra, que eren l'element estable del poble, pagesos subjectes a pactes emfiteútics —masovers, rabassaires i parcers— i un tercer grup de població amb força mobilitat, com eren els jornalers, pastors, carboners o guardabosc.

Un fet destacable era el pas del camí ral de Barcelona a Manresa i Berga pel terme de Matadepera. Aquest camí, fins a la inauguració de la línia fèrria de Terrassa a Manresa el 1850, fou la línia de comunicació més directa entre Barcelona i Manresa, per la qual cosa viatgers de tota mena transitaven pel poble. Els hostals que es trobaven a la vora del camí van esdevenir centres importants d'animació humana i comercial. L'Hostal de la Marieta, inaugurat el 1784, en va ser un clar exemple.

El germen decisiu per al futur nou poble de Matadepera el trobem en el propietari de can Gorina, en Narcís Gorina, el qual, mogut pels deutes i la necessitat de reduir els censos, va concebre la idea de promoure l'establiment de famílies a les terres de la seva propietat, vora el camí ral. Pocs anys més tard, un altre propietari, en Josep Pratginestós, l'imità en la iniciativa dels establiments. Aquest, però, va parcel·lar el seu terreny de manera planificada i amb un cert projecte urbanístic. La successió d'establiments va donar lloc als primers carrers del nou poble, a l'extrem sud. El carrer de Sant Joan en un principi fou anomenat popularment el carrer de "la Llagosta", en referència a les destrosses que va portar la presència del nou veïnat entre els propietaris de la muntanya. Quan, el 1834, l'hereu de can Vinyès començà els establiments a l'extrem més meridional del municipi, la nova vila prenia la seva configuració definitiva.

Al llarg d'aquests anys, Matadepera no es va estalviar de patir les conseqüències dels esdeveniments polítics que tenien lloc a la resta del territori català. En travessar-la el camí ral, que era pas obligat per als exèrcits i els sometents, Matadepera va esdevenir escenari de l'ocupació napoleònica i de les seves batalles. El 1808, la Casa Barata es va constituir en el centre coordinador de la defensa del camí ral i per aquest motiu fou objecte de diferents assalts. Els francesos també van perpetrar actes vandàlics: el 1809, amb la crema del monestir de Sant Llorenç del Munt, i el 1813, amb el saqueig de la parròquia de Matadepera.

Pocs anys més tard, el 1820, en plena revolta liberal, el propietari de l'Hostal de la Marieta, en Valentí Ventayol, va prendre posició a favor dels reialistes. Gent dels pobles de la rodalia es reunien a l'hostal per conspirar contra els revolucionaris.

En començar les guerres carlines, el massís de Sant Llorenç i la Serra de l'Obac van esdevenir un bon lloc per a l'emboscament de partides carlines. Els propietaris de la muntanya, però, davant la inseguretat en què vivien les cases pairals, van iniciar un èxode vers les ciutats properes, en recerca de més seguretat. Paral·lelament a aquest èxode muntanyenc, el nou poble anava creixent i el 1860 ja tenia 514 habitants. La majoria dels nousvinguts es van establir sobre el sistema d'emfiteusi, i de mica en mica van començar a diferenciar-se econòmicament.

L'obra de Manel Ametller ens ofereix també un apèndix documental i els arbres genealògics d'aquells llinatges dels primers habitants del nou poble que han mantingut fins a l'actualitat el cognom a Matadepera.

Els Orígens del nou poble de Matadepera és una obra rigorosament documentada, que basa les afirmacions en les diferents fonts utilitzades, i que metodològicament es presenta com una important aportació a la historiografia mataperenca, especialment pel que fa al sistema que donà lloc a la formació del nou poble.

Per altra banda, l'obra fa referència als esdeveniments polítics i socials que es vivien a Catalunya, de manera que la història de Matadepera no en queda exclosa, sinó que s'inscriu plenament en els fets que conformen la història de Catalunya.

En darrer lloc, cal destacar la valuosa tasca d'en Manel Ametller en elaborar els arbres genealògics dels llinatges fundadors que han arribat fins als nostres dies. Per tot plegat, el llibre mereix tot el nostre reconeixement historiogràfic.

Àngels Ventayol i Bosch

Manuel Folguera i Duran, *Una flama de la meua vida (Memòries)*. Sabadell: Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, 1996, 431 p.

Les memòries de Manuel Folguera i Duran aporten un coneixement real de com va néixer el catalanisme. És a dir, sobre les contrarietats i les incomprensions amb què hom es trobava a la fi del segle dinou, quan alguns nuclis de